

Bedömning kulturhistoriska värden för fastigheten Baggensudden 15:2 i Saltsjöbaden

Kulturhistoriskt värde

Baggensudden tillhör de delar av Saltsjöbaden som började bebyggas kring sekelskiftet 1900. Längs Hasselvägen, Pålänsvägen och Vikingavägen ligger flera villor från denna utbyggnadsperiod som har bevarat sina ursprungliga karaktärsdrag mycket väl. Såsom i andra delar av Saltsjöbaden är flera av villorna ritade av tidens mest framstående arkitekter. Området har även den för centrala Saltsjöbaden karaktäristiska planstrukturen som präglas av höggradig terränganpassning där villorna är fritt placerade i höglägen på stora naturtomter och där gamla träd och andra landskapselement har bevarats som värdefulla inslag i bebyggelsemiljön. Under senare delen av 1900-talet har några av tomterna styckats av och bebyggts med villor som präglas av sin tids karaktärsdrag. Från senare delen 1900-talet har vissa kompletteringar utförts i bebyggelsemiljön, men det är trots det de större villorna från tidigt 1900-tal som är tongivande för upplevelsen mot Pålänsvägen och vattnet.

Fastigheten Baggensudden 15:2 styckades av 1907 och bebyggdes på 1910-talet med en villa som ritades 1910 av arkitekten Edward Ohlsson som tidigare hade ritat flera villor i Saltsjöbaden för Wallenbergfamiljen. Villan som ursprungligen hade en asymmetrisk form med drag av nationalromantik och jugend byggdes till omkring 1920 mot öster så att den fick sin nuvarande planform och mer symmetriska fasaduppbyggnad mot söder. 1936 inleddes en ny epok i villans historia då Solhems Barnpension och konvalescenthem flyttade hit från Saltsjö-Duvnäs. I samband med etableringen av barnhemmet byggdes vinden om med bland annat isoleringsrum och rum för personalen inreddes i källaren. På tomten inhägnades en lekplats för de mindre barnen. Stenmuren som ligger i sluttningen öster om villan hör möjligen till lekplatsen. Den nuvarande utformningen med förenklade putsfasader, balkonger med smidesräcken och den stora altanen mot söder fick villan vid en ombyggnad 1949 när Stockholms stads barnavårdsnämnd inrättade ett spädbarnshem i byggnaden. De senaste förändringarna som utvändigt mest innebar åtgärder för bättre tillgänglighet och brandsäkerhet gjordes omkring 1983 när landstinget tog över byggnaden och byggde om den till ett psykiatriskt behandlingshem.

Byggnaden sett från Pålänsvägen.

Byggnaden sett från Pålänsviken.

Även om villan har genomgått flera förändringar har den kulturhistoriska värden. Byggnadsformen, den högresta byggnadskroppen, det brutna taket, fasadernas asymmetriska utformning och fönstren är typiska för 1910-talet. Fasadputsen är ett ursprungligt karaktärsdrag, även om de nuvarande förenklade fasaderna hör till senare förändringar. Solaltanen mot söder är lätt avläsbar som ett tillägg under tiden som barnhem. Detsamma gäller för stenvuren öster om villan.

Byggnadens monumentala placering i fritt läge, högt uppe i sluttningen på den stora naturtomten med flera gamla träd är ett karaktärsdrag som är typisk för de äldre villorna i Saltsjöbaden. Upplevelsen förstärks av den murade terrassen. Genom den monumentala placeringen är villan väl synlig i sin närmiljö och från Pålänsviken vilket ger den även miljöskapande värden. Ett annat landskapselement på tomten med betydelse för kulturmiljön är stenvuren öster om huvudbyggnaden.

Lika viktigt som de byggnadshistoriska och arkitekturhistoriska värdena är villans samhällshistoriska värde genom den långa användningen som barnhem och vårdboende. Resultatet från de flertalet ombyggnader som villan genomgått visar olika tiders förändrade krav på en vårdbyggnad.

Förslag till planbestämmelser och placering av ny bebyggelse

Befintlig byggnad bedöms som särskilt värdefull ur kulturhistorisk synvinkel och omfattas därmed av förvanskningförbudet enligt 8 kap 13 § plan- och bygglagen. För byggnaden föreslås följande planbestämmelser:

- r *Byggnaden får inte rivas*
- k *Kulturbistoriskt värdefull byggnad. Vid ändring och underhållsåtgärder ska byggnadens karaktärsdrag beaktats:*
- *Karaktär: 1910-tals villa med drag av jugend och klassicism.*
 - *Byggnadsvolym: Rektangulär och högst huvudvolym i två våningar med vind och källarvåning.*
 - *Tak: Brutet tak belagt med rött tvåkupigt lertegel.*
 - *Fasadmaterial: Slätputs i ljus kulör.*
 - *Fönster: Asymmetrisk fönstersättning med korspostfönster i varierande bredder. Vitmålade träfönster utformade med jugendmaner med småspröjsade bågar i de övre lufterna.*
 - *Grund: Sockel utformad i natursten*
 - *Byggnadsdetaljer: Skorsten, mindre takkupor, portik vid entré på gavel mot öster.*
 - *Terrass: Halvmåneformad murad terrass mot söder*

För den nya tomten och byggnaden som planförslaget möjliggör föreslås två alternativa lösningar, dels söder om huvudbyggnaden, i sluttningen ner mot Pålänsvägen, dels öster om

huvudbyggnaden mot Vikingavägen. Alternativen ger olika förutsättningar för anpassning och utformning av den nya byggnaden. Gemensamt är att den i volym och nockhöjd tydligt bör underordna sig huvudbyggnaden.

Alternativ 1 innebär att den nya byggnaden placeras söder om huvudbyggnaden i slutningen mot Pålänsvägen, och med fördel placeras på tomtens västra del i närhet till befintlig villa på grannfastigheten Baggensudden 15:16. Villan är en av de mest sentida kompletteringarna längs Pålänsvägen-Vikingavägen och genom den föreslagna placeringen minskas de samlade negativa effekterna i kulturmiljön i området. Placeringen bevarar vyerna från Vikingavägen oförändrade och möjliggör att stenvuren och de flesta träden på tomtens kan bevaras. Om byggnaden placeras i väster på tomtens bevaras även vyerna från Pålänsviken. Med hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden föreslås följande planbestämmelse införas i plankartan för den nya byggnaden:

f *Byggnad ska i skala, volym och byggnadshöjd underordna sig befintlig bebyggelse.*

Alternativ 2 innebär att den nya byggnaden placeras öster om huvudbyggnaden mot Vikingavägen. Placeringen knyter an till ett karaktärsdrag i Saltsjöbaden där stora villor ibland har grindstugor vid infarten till huvudbyggnaden. Detta alternativ ställer dock stora krav på att den nya byggnaden i både volym, skala och byggnadshöjd, men också i gestaltning, tydligt underordnar sig och anpassas till huvudbyggnaden. Placeringen bevarar vyerna av befintlig byggnad från Pålänsvägen och Pålänsviken oförändrade. Placeringen innebär dock att flertalet träd och befintlig stenvuren på tomtmarken troligtvis behöver tas bort. Med hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden föreslås följande planbestämmelse införas i plankartan för den nya byggnaden:

f₂ *Byggnad ska i skala, volym, byggnadshöjd och placering underordna sig den befintliga huvudbyggnaden och utformas på ett sådant sätt att hänsyn tas till områdets egenart samt kulturhistoriska och arkitektoniska värden. Byggnad ska i sitt formspråk och gestaltning genom material, färg och form underordna sig den befintliga huvudbyggnaden.*

Hela den befintliga fastigheten bedöms vara kulturhistoriskt särskilt värdefull vilket innebär att så kallade ”Attefallsåtgärder” inte gäller. För att göra detta tydligare för fastighetsägare och bygglovshandläggare bör en planbestämmelse om utökad lovplikt med hänsyn till kulturvärdena införas i plankartan.

Johannes Kruusi

Byggnadsantikvarie (konsult)

Nacka kommun, Planenheten